

PRO & CONTRA: Suspendirati ili jačati drugi mirovinski stup?

Često se opet spominje mirovinska reforma, mogućnost gašenja drugog mirovinskog stupa, a pitanje je mogu li se stvari korigirati zakonodavnim promjenama, zbog čega ne treba rušiti cijelu kuću ako trebamo promijeniti dva, tri crijeva. Na potezu je – zakonodavac.

Objavio **Marijana Matković** - 01.09.2021 u 16:18

Drugi mirovinski stup treba suspendirati, uz zaustavljanje svih uplata u obavezne mirovinske fondove i povratak osiguranika u prvi mirovinski stup. To je prvi korak. Nakon toga bi trebalo pronaći neki način da se riješi imovina iz obaveznih mirovinskih fondova, do konačnog ukidanja obaveznog drugog mirovinskog stupa. To ne mora nužno značiti da osiguranici gube svoj novac: Države koje su ranije išle na napuštanje drugog mirovinskog stupa osmislile su niz modela. Tako postoji mogućnost da se novac vrati u prvi stup, prebaci u ono što zovemo trećim mirovinskim stupom, ili isplati osiguranicima na čijim je računima, uz obvezu plaćanja poreza, ili bez nje. To je pitanje političke odluke i ekonomske analize, no dileme oko toga treba li ga ukinuti ili ne nema, kaže **Željko Garača**, profesor **Ekonomskog fakulteta iz Splita**, kojeg smo u **projektu Moja mirovina**, sučelili s **Danijelom Nestićem**, savjetnikom na zagrebačkom Ekonomskom institutu.

Dok se Garača zadnjih godina prvenstveno bavi utjecajima drugog stupa na ukupno hrvatsko gospodarstvo i mogućim negativnim učincima koje može proizvesti, Nestić godinama radi na analizama mirovinskog sustava i njegove opstojnosti u cjelini i zagovornik je drugog mirovinskog stupa, pa smo njihovo sučeljavanje radno naslovili **'za i protiv' drugog mirovinskog stupa**.

Valja priznati, nad argumentima obojice sugovornika vrijedi se zamisliti, pogotovo s obzirom na pomalo katastrofičan ton koji Garača svojim izjavama dodaje.

– Većina javnosti, pa i veći dio kolega skloni su drugom mirovinskom stupu. Uzet ću si za pravo da sam najdulje istraži(va)o makroekonomske učinke drugog mirovinskog stupa i svi moji nalazi govore da je on izuzetno štetan i da će trajno biti štetan za gospodarstvo Hrvatske, počevši od prevelikog javnog duga, prevelikog poreznog opterećenja, odljeva kapitala, smanjene konkurentnosti gospodarstva, pa čak i od pitanja negativnog utjecaja na demografiju preko loših makroekonomskih utjecaja. Nisam uspio pronaći niti jedan pozitivan utjecaj drugog stupa – odgovara profesor Garača na pitanje o tome kako komentira računicu moderatorice razgovora, koja je na temelju parametara koji danas vrijede i danas dostupnih kalkulatora, izračunala svoju buduću mirovinu iz drugog mirovinskog stupa: Ostane li sve prema predviđanjima, u tom bi sustavu s prinosima mogla uštedjeti oko 350.000 kuna, što bi moglo donijeti doživotnu mirovinu od približno 1260 kuna.

Nakon 2020. sigurno predstoji nekoliko godina tijekom kojih će inflacija biti veća od nominalnog rasta vrijednosti imovine obveznih fondova, što će reći da će nominalna vrijednost padati. (Željko Garača)

Nije li to nešto što osiguraniku sigurno pripada, odnosno jedino na što može sigurno računati, budući da ostatak mirovine dolazi od doprinosa koje trebaju uplaćivati osiguranici – a znamo da se baza mladih ljudi koji će jednog dana uplaćivati doprinose smanjuje – i zbog toga direktno ovisi i o proračunu?

– Puno je odgovora na taj vaš stav. Govori se, na primjer, o natprosječnim prinosima koje ostvaruju fondovi, što nominalno stoji. No, problem je u tome što ste vi, odnosno svi mi zajedno, taj ukupan prinos mirovinskih fondova platili kroz dodatna porezna opterećenja. Nisu to prinosi koji su nam pali s neba, nego smo kroz gospodarstvo izdvajali dodatne poreze da bi se financirao tranzicijski trošak kupnjom državnih obveznica, pa i kroz kamate na obveznice, koje najvećim dijelom čine taj prinos. Druga stvar je i to da su ti veliki prinosi zapravo posljedica računovodstvenih standarda i toga kako se određuje vrijednost financijske imovine. Naime, većina obveznica koje 'drže' mirovinski fondovi su stare obveznice, koje su izdavane po kamatama 5, 6 ili 7 posto. Međutim, kad kamata na tržištu padne nisko, onda skače njihova nominalna vrijednost. Tako su prošle godine neke od tih obveznica imale 20 do 30 posto veću nominalnu vrijednost i one su činile taj veliki rast imovine. No, u narednim godinama tog rasta više neće biti. Ako slučajno i dođe do rasta kamata na obveznice na tržištu kapitala, imat ćete negativne prinose na imovinu, iako fondovi drže obveznice koje nose kamatu. I treća stvar: Zadnja tranša obveznica koje su fondovi kupili bila je uz kamatu od 0,75 posto, a tako niski prinos ne može osigurati adekvatne mirovine iz drugog stupa. Zbog niskih kamata na tržištu one sigurno neće nositi prinos veći od inflacije – kaže Garača.

Dodaje kako nam nakon 2020. sigurno predstoji nekoliko godina tijekom kojih će inflacija biti veća od nominalnog rasta vrijednosti imovine obveznih fondova, što će reći da će nominalna vrijednost padati.

– Ako dođe do inflacije, plaće će rasti. Mirovine iz prvog stupa će pratiti vrijednosti plaća, a štednja propada – naglašava.

– Osim toga, hrvatsko tržište kapitala je nerazvijeno i ne može apsorbirati novac koji ulažu fondovi, a ono malo ulaganja što je bilo je propalo. Nije to samo Agrokor, treba računati i Dalekovod, na primjer. Nisam preciznije računao, no mislim da kad bi se gledao neto učinak ulaganja fondova u dionice, da bi on bio negativan. No, to je samo opservacija, ne mogu tako tvrditi bez računice – kaže profesor Garača. Dodaje da je drugi mirovinski stup doveo do prevelikog javnog duga, prevelikog poreznog opterećenja i – kao posljedicu toga – do pada konkurentnosti gospodarstva.

– To je cijena koju zbog uvođenja drugog stupa plaća država, no ni pojedinci od drugog stupa neće imati koristi, odnosno tu malo veću mirovinu platit će jako skupo – odlučan je Garača.

Danijel Nestić ne slaže se niti s jednom tom ocjenom, tvrdi da ova očekivanja i scenarij nemaju uporišta u realnosti.

– Mirovinski sustav suočavao se svojedobno s velikim problemom i dogovor je bio da jedan dio doprinosa stavimo na stranu, tako da sadašnja generacija malo smanji potrošnju i ta sredstva usmjeri u ulaganja, kako bi jednog dana svojoj djeci olakšala pritisak vezan uz isplatu mirovina. To što ja danas malo manje trošim, znači da će moja djeca jednog dana moći trošiti više, jer će teret moje mirovine biti

manji – pojašnjava. Dodaje kako nipošto ne stoji tvrdnja da se zbog toga zadužujemo, samo malo manje trošimo. Mirovinski fondovi su do sada imali više od 5 posto prosječnog prinosa, što je više od stope inflacije, rasta plaća i nominalne stope BDP-a.

– To pokazuje da su dosad dobro poslovali. Imamo solidan mirovinski sustav za budućnost. U njemu će najveći dio mirovina i ubuduće dolaziti iz prvog stupa, zato što u taj sustav ulažemo veći dio doprinosa, no jedan dio mirovine doći će iz drugog stupa i budući trošak za mirovine bit će manji. Sustav funkcionira i ništa se loše u makroekonomskom smislu nije dogodilo – kaže Nestić. Štoviše, kaže, već sad imamo oko 5000 ljudi kojima su kombinirana mirovina i drugi stup dosad bili povoljniji od sustava generacijske solidarnosti i njihov broj će s vremenom rasti. Dodaje i da su mirovinski fondovi danas vrlo važan igrač na tržištu kapitala, jer bi bez njih ono bilo vrlo ograničeno.

– Ušli smo s tim sustavom u fazu zrelosti, pa mi se rasprava o tome je li nam drugi stup treba ili ne čini neproduktivna. Ako i postoje problemi koje treba rješavati, onda se trebamo baviti njima. Na primjer, problem niskih kamatnih stopa na obveznice vrlo je realan problem, treba raditi na tome da pronađemo rješenje za to, a ne dovoditi cijeli sustav u pitanje – kaže Nestić.

Dodaje kako je drugi stup donio i jednu značajnu novost u razmišljanjima o mirovinama. Naime, kad razgovaramo o drugom stupu i mirovini iz drugog stupa, tada razmišljamo o tome možemo li smanjiti naknade fondovima, otvoriti neke vrste ulaganja koje će doprinijeti tome da prinosi budu bolji, odnosno razgovaramo o tome kako bi se stvorio dodatni novac.

– Kod prvog stupa, političari samo promijene formule za izračun, ili dodaju 10 posto na mirovinu, a da se nitko ne pita odakle će se namiriti ta sredstva. Samo grabimo u proračun, zato je dobro da imamo jedan dio mirovine koji je zaštićen od neprekidnog traženja upliva u državni proračun – kaže.

Mirovinski fondovi su do sada imali više od 5 posto prosječnog prinosa, što je više od stope inflacije, rasta plaća i nominalne stope BDP-a (Danijel Nestić)

>>Otprilike nakon 19 godina umirovljeniku će biti isplaćeno sve što je uplatio u MOD

Koliko ostaje za mirovinu od ušteđenih iznosa?

Kao jedan od značajnih problema drugog stupa, profesor Garača ističe i odljev novca osiguranika u džepove financijske industrije, a moguće i izvan Hrvatske. Naime, kaže kako kod izračuna i isplate mirovine MOD-ovi statistički jamče isplatu oko 75 posto sredstava koje osiguranik uplati u MOD. No, pritom treba uzeti u obzir da ni tih 75 posto umirovljenik neće dobiti, zbog cijene kapitala i diskontiranja vremenske vrijednosti novca.

– Spomenuli ste računicu za svoju mirovinu iz drugog stupa: Vama će od tih 350.000 biti isplaćeno tek oko 270.000 kuna i to kroz 20 godina – treba se zapitati koliko ćete na tome izgubiti? Osim toga, ta mirovina koju ćete dobivati ne ide iz mase novca koju ste uštedjeli, nju će MOD-ovi ulagati kao svoj kapital i iz prinosa na taj kapital isplaćivat će vam mirovinu, dok MOD-u ostaje cijela glavnica – tvrdi Garača. Naime, iznos koji nam fond isplaćuje dijeli se prema aktuarskim tablicama ovisno o dobi umirovljenika, tako da ako umirovljenik umre u prvim godinama isplate, može mu biti isplaćeno manje nego što je uplatio. Dodaje kako ćemo, ako to ostane na snazi, u roku od 20 do 30 godina izgubiti stotine milijardi kuna koje će se prenijeti u financijski sektor.

– Sve sam to pomno izračunao, javno objavio i dosad nisam dobio argumentirani demantij. Inače ne volim govoriti narativno, kao kolega Nestić, no ako treba: Drugi mirovinski stup ovakav kakav je u Hrvatskoj je nacionalna pljačka epskih razmjera! Financijski sektor u stranom vlasništvu pljačka hrvatske građane i hrvatsku državu – odlučan je i vrlo oštar u prozivanju Garača, uz opasku da to što se radi mogu činiti samo neprijatelji države. Smatra kako je jedan od glavnih problema sustava to što MOD-ovi prolaze 'ispod radara'.

– Novac koji netko prepusti MOD-u, to više tehnički nisu vaši novci, nisu novci umirovljenika – dodaje, uz opasku kako zato pozdravlja osnivanje HR MOD-a, jer će država tako barem dio tog kapitala vratiti u državni sustav. Ostao je vrlo čvrstih uvjerenja i na opasku da HR

MOD posluje na isti način kao i bilo koji drugi MOD u državi, što podrazumijeva da postoje strogo definirana pravila vezano uz ulaganja i tijek novca i ne postoji mogućnost 'izvlačenja' novca iz sustava.

Danijel Nestić ulogu MOD-ova ne vidi tako, smatra da nema zajamčenih iznosa, odnosno da umirovljenik ima pravo na isplatu svih sredstava koja je uplatio, ovisno o aktuarskim izračunima.

Garača i Nestić nisu se složili ni u raspravi o tome koliko drugi mirovinski stup 'košta' državu. Nestić kaže kako se tranzicijski trošak kreće oko 1,5 posto BDP-a, ili nešto manje od 7 milijardi kuna, što je jedini trošak koji pokrivamo, dok Garača govori o '10 milijardi kuna godišnje nepotrebnih poreza koji se ne vraćaju gospodarstvu'.

– Riječ je o sredstvima koja se neposredno izdvajaju za pokriće deficita uslijed izdvajanja u drugi stup. To je sedam milijardi, dok nešto više od tri milijarde kuna iznose kamate po javnom dugu koji je uvjetovao drugi mirovinski stup – pojašnjava Garača, dok Nestić dodaje kako je taj porez zapravo naša buduća mirovina.

– U tom slučaju se ne smijemo zavaravati time da nam fondovi nose značajne prinose. Mi sada financiramo kompletni tranzicijski trošak, odnosno svoju buduću mirovinu. No, treba imati na umu da je javni dug koji je nastao zbog drugog stupa trajan i njegove će posljedice plaćati sljedeće generacije. Koliko god te kamate bile, buduće generacije morat će ih plaćati – odgovara Garača. Kaže kako bismo, da smo lani ukinuli drugi mirovinski stup, deficit na kraju godine smanjili sa 30 na 16 milijardi kuna.

– Ako se prestane isplaćivati iz proračuna 7 milijardi za mirovine, to znači da se za ta sredstva ne moramo zaduživati. A ako ih isplaćujete, neke buduće generacije morat će plaćati dugove zbog toga što ste se zadužili – ustrajan je profesor Garača. Nestić ističe godine smanjene proračunske potrošnje, Garača se ne slaže s tim da smo imali dovoljno takvih godina. Kaže kako ništa ne bismo dobili samo privremenom suspenzijom drugog stupa, već da ga treba ukinuti.

– Nastavimo li s izdvajanjima za drugi stup, glavni problem jest tranzicijski trošak, koji se sada kreće oko 1,5 posto BDP-a, no on će se s vremenom smanjivati i oko 2040.-2045. potpuno nestati. Kako je to sad ozbiljan problem, ne treba očekivati da će se do tada ići u jačanje drugog mirovinskog stupa – odgovara Nestić na pitanje što s činjenicom da se od početka novog mirovinskog sustava govorilo kako bez povećanja doprinosa za drugi stup neće biti viših mirovina.

– No, postoje opcije da se taj drugi stup nadopuni s dobrovoljnim izdvajanjem, ili većom ukupnom stopom izdvajanja, jer moramo smisliti i kako održivo povećati mirovine i u prvom i u drugom stupu. Prvi stup je ključ, njega ćemo morati dodatno urediti, dok u drugom stupu možemo razgovarati o detaljima. Jedno od pitanja koje se mora raspraviti jest ono vezano uz činjenicu da hrvatska ima plitko tržište kapitala, pa se možemo pitati što ako fondovi, kada uvedemo euro, počnu masovnije ulagati u inozemstvo. No, te se stvari lako mogu korigirati zakonodavnim promjenama i ne treba rušiti cijelu kuću ako trebamo promijeniti dva, tri crijepa – kaže.

I dok Nestić ne sumnja u to hoće li nam drugi stup s vremenom početi nositi povoljnije mirovine u odnosu na one koje bismo ostvarili u sustavu generacijske solidarnosti, Garača se oštro protivi tome.

– Kad dođe vrijeme za vašu mirovinu, vaša mirovina iz prvog stupa bit će veća od one koju biste dobili iz kombiniranog sustava. Samo 25 posto novih umirovljenika koji su imali pravo na izbor povoljnije mirovine dosad je izabralo mirovinu iz dva stupa, pri čemu su mnogi imali sreću jer je 2019. bila jedna od 'najberičetnijih' godina po prinosima. Ako jedne godine imate prinose od 8 posto, onda se te godine može pojaviti određeni broj umirovljenika kojima je ta štednja pozitivna. No, toga više neće biti. Kriza koja se dogodila osjećat će se još jako dugo. Politike centralnih banaka se neće mijenjati. Kamate na državne obveznice neće rasti, a mirovinski fondovi ne mogu se preko noći riješiti državnih obveznica. Kad za tri ili četiri godine porastu vrijednosti na tržištu kapitala, imat ćete negativne prinose na imovinu – predviđa profesor Garača. Dakle, nećemo moći računati na solidne prihode državnih obveznica, a kako je domaće tržište kapitala premalo, ostaje ulaganje u inozemstvo.

– To može biti dobro, u smislu da će se ostvariti veći prinos. No, jedinu pravu korist od toga će imati finansijski sektor. Da se u međuvremenu slučajno jačao drugi stup, negativni finansijski učinci o kojima govorim bili bi i veći. S tim da tu vašu imovinu nitko neće uzeti, vi ćete je se dobrovoljno odreći – kaže Garača aludirajući na svoju tvrdnju o tome da MOD jamči isplatu samo 75 posto uplaćenih sredstava.

Dobra je vijest da unatoč iznimno kritičnim ocjenama prema učinku drugog stupa na javni dug i državne financije, Garača ne misli da će se – ako sve zadržimo ovako kako jest – to dovesti do sloma javnih financija, no uvjeren je da će nam još godinama biti loše, s drugim stupom kao utegom koji će usporavati izlazak iz krize.

Umjesto zaključka i odgovora na ključno pitanje

Govoreći o tome da MOD-ovi jamče isplatu oko 75 posto novca u odnosu na ono što je umirovljenik uplatio, Garača zapravo podsjeća na glavno pravilo osiguravateljske industrije: Da se sredstva namijenjena za isplatu raspoređuju na procijenjeni životni vijek, pa ako netko premine ranije, može biti u situaciji da mu društvo isplati manje nego što je uplatio. No, to je rizik aktuarske matematike sličan onome koji preuzimaju i osiguranici u osiguravajućim društvima, a jedno od objašnjenja koje nam MOD-ovi nude kaže kako eventualni višak sredstava postaje dio mase iz koje će se isplaćivati mirovine onih koji požive dulje i tako dođu do toga da im MOD isplati sve što su uplatili. Tako u sustavu se postiže određena doza solidarnosti, kažu naši sugovornici. Oni koji žele biti sigurniji da će dobiti veći dio svog novca mogu se odlučiti za jednokratnu isplatu 15 posto od ušteđenih sredstava na računu jednokratno kod ugovaranja mirovine, podsjećaju.

Autorica: Marijana Matković, *novinarka-urednica serijala tekstova u projektu Moja mirovina*. / Razgovor održan u studiju PoslovniFM / Foto: Darko Buković

Projekt izrade i objavljivanja serijala tekstova pod naslovom *Moja mirovina finansijski je podržala Agencija za elektroničke medije*
